

Metsäliitto vuoristoradalla

Pentti Forsman

Markku Kuisma, Sakari Siltala ja Teemu Keskiarja,
Paperin painajainen. Metsäliitto, metsät ja miljardit Suomen kohtaloissa 1984–2014,
Siltala, Helsinki 2014, 294 sivua.

Osuuskunta Metsäliiton hallitsema Metsä Group ilmoitti huhtikuussa aikovansa rakentaa Äänekoskelle uuden, yli miljardi euroa maksavan biotehtaan. Investointisuunnitelma herätti laajaa innostusta niin hallituksessa kuin kansan parissa. Toisin oli 30 vuotta sitten. Äänekoskella oli tuolloin vesisota, kun Päijänne-liikkeen aktivistit yrittivät estää uuden ”Sellu-Mersun” rakentamisen. ”Sellu-Mersun” tilalle suunnitellun uuden tehtaan puun lisätarve on lähes 15 % koko Suomen nykyisistä kuitupuun hakuista.

Markku Kuisman, Sakari Siltalan ja Teemu Keskiarjan kirja Metsäliiton suurista hankkeista on siten hyvin ajankohtainen. Teoksen rakennetta ohjaa pitkälle haastatteluaineisto, jossa painopisteenä on Metsäliiton hallitseman teollisuuden laajentuminen ja kansainvälistyminen. Haastatteluaineisto on suurelta osin peräisin Siltalan väitöskirjasta (2013). Siltala toteaa väitöskirjansa tiivistelmässä: ”Tutkimus osoittaa, miten osuustoiminta pyrki sulauttamaan kapitalistisen järjestelmän itseensä, mutta tuli kuitenkin itse sulautetuksi kapitalismiin”.

Kirjassa on niin paljon draamaa, että se sopisi TV-sarjan pohjaksi. Metsäliitto oli konkurssin partaalla useaan otteeseen jo ennen 2000-luvun paperiteollisuuden painajaista. Kirjan parasta antia on ehkä kuitenkin metsäsektorin kartellien ja valtapelin käsittely.

Paperin painajainen käsittelee Metsäliiton nousua ja lähes tuhoa ajanjaksolta 1984–2014. Kirjassa on myös lyhyt katsaus osuuskunnan alkuvaiheisiin. Metsäliitto osti Äänekoskelta sellutehtaan jo vuonna 1953, mutta se aloitti laajamittaisen rynnistyksen puunjalostukseen vasta 1980-luvulla. Aiemmin osuuskunnalta puuttui pääomaa ja osaamista, vaikka intoa olikin. Vasta Serlachiuksen ja Metsäliiton Teollisuuden fuusio vuonna 1987 nosti osuuskunnan varsinaiseksi metsäteollisuusyritykseksi.

Metsänomistajat olivat 1800-luvulta lähtien olleet ostajien armoilla. Erityisesti vaikeina aikoina, kuten 1930-luvun laman aikana, puunostajien ”savujaot” painoivat kantohinnan hyvin alas. Tuore oikeusjuttu puunostajien kartellista kertoo, etteivät nämä ”savujaot” ole vieraita nykyisillekään ostajille.

VTM Pentti Forsman (pentti.forsman@elisanet.fi) on kolumnisti ja entinen Suomen Pankin ekonomisti.

Kartellien murtamiseksi perustettiin vuonna 1934 Metsäliitto Oy, josta sodan jälkeen syntyi osuuskunta. Teollisuus yritti kamppailla osuuskuntaa aina tilaisuuden tullen saadakseen häirikön pois markkinoilta. Muun muassa 1960-luvun puolivälissä Suomen Pankin pääjohtaja Klaus Waris pelasti Metsäliiton konkurssilta lainaamalla sille pahimpaan hätään 15 miljoonaa markkaa. Sen jälkeen hän soitti pankkeihin, että niiden vaikutuspiiriin kuuluvien yritysten tulisi ostaa Metsäliiton puuvarasto. Näitä ”läheltä piti” -kokemuksia osuuskunnalla oli jo ennen sitä ja on ollut sen jälkeenkin.

Metsäliitto ei ollut ainoa, joka hullaantui rahoitusmarkkinoiden vapautumisesta 1980-luvun lopulla. Vain hyvä onni pelasti Metsäliiton nurinmenolta 1990-luvun laman aikana. Metsä-Serla sai kansainvälisiltä markkinoilta suuren lainan UK Paperin ostoon. Lopulta ostokohteen kuitenkin vei uusiseelantilainen Fletcher.

Paremmen puutteessa Metsä-Serlan suurilla kassavaroilla alettiin 1990-luvun alkuvuosina nurkata Yhtyneitä Paperitehtaita. KOP:n pääjohtaja Lassila onnistui lopulta torjumaan valtausyhtymän. Metsäliiton onneksi lainan kovenantit laukesivat laman alussa ja Metsä-Serla joutui maksamaan valuuttalainan pois. Korvaava rahoitus hankittiin kotimaasta markkoina, ennen markan devalvoitumista.

Metsäliitto selviytyi 1990-luvun lamasta lähes ehjin nahoin ja devalvaatiot alkoivat tuoda lisää rahaa viivan alle. Vaurastunut Metsäliitto yritti ostaa Enson valtiolta. Kirjan mukaan Metsäliiton sisällä kuitenkin yllättävän moni uskalsi kritisoida liiallista riskinottoa ja paperikoneiden ostoa.

Vielä enemmän hyvää onnea oli 2000-luvun puolivälissä. Jos vauhdikkaasti laajennuttiin, niin vielä vauhdikkaammin myytiin tehtaita. Vain vuoden parin viive saneerauksessa, niin

omaisuutta olisi jouduttu realisoimaan finanssikriisin pahimpaan aikaan. Tästä Metsä Group, entinen Metsäliitto, tuskin olisi selvinnyt.

Osuustoimintaväki oli nimittäin ostanut Euroopasta yrityksiä liukuhihnalta. Aina ei ollut aikaa edes tutustua kohteeseen. Kirjassa on kaksi karttaa, joissa on kuvattu Metsäliittoyhtymän tuotantolaitokset Euroopassa vuonna 2004 ja Metsä Groupin omistukset vuonna 2013 saneerauksen jälkeen. Lukijaa olisi helpottanut, jos ostettavia yrityksiä, kuten ruotsalaista MoDota, olisi verrattu Metsäliiton omaan kokoon. Samoin aikasarja Metsäliittoyhtymän tuloksesta ja korollisesta velasta olisi auttanut. Nyt Osuuskunnan selviytyminen jää kirjassa osin mysteeriksi.

Metsäliiton suhteuttaminen Suomen muihin metsäfirmoihin jää kirjassa ohueksi, koska päähuomio on valtapelissä, jota tunnusluvuilla on vaikea kuvata. Suomessa puuta on tullut markkinoille selvästi vähemmän kuin mitä kasvun perusteella odotettiin. Se taas johti liikakapasiteettiin. Ilman teollisuuden ja MTK:n keskinäisiä kantohintasopimuksia niukimman tuotannon tekijän eli metsän omistajat olisivat saaneet parhaan tuoton. Metsäsektorin kartellit purettiin 1990-luvulla.

Olisin myös kaivannut Metsäliiton vertailua Ruotsin metsänomistajajärjestöjen toimintaan. Aktiviteetin tasosta päätellen Ruotsissa diskuteerattiin enemmän kuin Suomessa. Teos on tilaustyö, joten tiukka rajaus ja sivumäärä oli ehkä sovittu Metsä Groupin kanssa.

Kirjoittajat ovat julmia Metsäliiton päätöksentekijöille, jotka eivät ymmärtäneet paperin teon ja kansainvälistymisen riskejä. Niitä ei ymmärtänyt moni muukaan. Jopa amerikkalainen jätti International Paperin menin halpaan maksamalla UPM:n havittelemasta Championista

reilusti ylihintaa. StoraEnson Amerikan seikkailut muistavat kaikki. Norske Skog taas osteli sanomalehtipaperikoneita vielä 2000-luvun alussa. Esa-Jussi Viitalan mukaan Pohjoismaissa ainoastaan SCA:lla oli ymmärrystä ja rohkeutta vaihtaa tuotantosuunta paperista hygienia-tuotteisiin (Viitala 2014a ja 2014b).

Jo 1990-luvun lopulla Metlan tutkija Lauri Hetemäki arvioi sähköisen viestinnän vähentävän paperin kysyntää (Hetemäki 1999). Tästä teollisuus ei pitänyt. Kun Hetemäki oli Yhdysvalloissa tutkimassa sähköisen viestinnän vaikutuksia, metsäteollisuuden edustaja Metlan johtokunnassa vaati tutkimuksen lopettamista. Sähköisen viestinnän uhan Suomessa ensimmäisenä esiin nostanutta Hetemäkeä ei ole kirjan lähdeluettelossa.

Kirjan pääasiallinen kohderyhmä on asiantuntijoiden ohella suuri yleisö. Tavallista lukijaa kiinnostaa talouslukuja enemmän pääsykulussien taakse, sinne missä päätöksiä tehdään. Kirjoittajilla oli poikkeuksellisen vapaat kädet. Teksti on paikoin hyvin rajua. Avoimuudesta hyötyvät Metsäliitto-osuuskunnan jäsenet. Hehän eivät elä ainoastaan kantorahatulosta vaan myös osuuspääoman korosta.

Luopumalla paperista Metsä Group on kyennyt pudottamaan velkaantuneisuuttaan ja nostamaan kannattavuutensa ajoittain ohi

UPM:n ja StoraEnson. Yhtymän henkilöstön määrä on laskenut vuoden 2004 hiukan alle 30 000:sta alle 11 000 henkeen ja liikevaihto puoleen.

Metsäteollisuuden omistajasuvut Björnbergeistä Waldeneihin ovat joutuneet heittämään pyyhkeen kehään. Sen sijaan riskiä kaihtamaton, lähes rahattomana 60 vuotta sitten sellunkeittolalla aloittanut osuuskunta on selviytynyt. Siihen on tarvittu hyvää onnea, vihjaa *Paperin painajainen*. □

Kirjallisuus

- Hetemäki, L. (1999), "Information Technology and Paper Demand Scenarios", teoksessa Palo, M. ja Uusivuori, J. (toim.), *Society and Environment, World Forests*, Vol. 1, Kluwer Academic Publishers.
- Siltala, S. (2013), *Puu-Valion nousu ja ubo : Murtuva yhteistyökäpitalismi ja osuusaate 1982–2004*, väitöskirja, Helsingin yliopisto historiallisia tutkimuksia.
- Viitala, E.-J. (2014a), "Metsäteollisuuden miljardit ja megatrendit", *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2014: 123–128.
- Viitala, E.-J. (2014b), "Sentin yhtiöstä puhtaalle pöydälle", *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2014: 129–131.